

Zpráva o práci filosofického semináře

Ladislav Hejdánek

in: Svědectví, XIX, 1984, n. 73, p. 23-26

in: Svědectví, XIX, 1984, č. 73, str. 23-26 (pod názvem: "O Hejdánkově semináři")

◆ zpráva, česky, vznik: 30. 6. 1984

◆ report, Czech, origin: 30. 6. 1984

Zpráva o práci filosofického semináře dr. Hejdánka za roky 1980–1984 [1984]

ke dni 30. 6. 1984

a) Prehistorie

Myšlenka soukromých filosofických seminářů je stará. Po válce kupříkladu zavedl ještě před únorem 1948 Jan Patočka filosofické semináře, které se konaly převážně v jeho bytě (v Břevnově). Po únoru 1948 se nepravidelně a s většími odstupy a také se značnou opatrností scházely kroužky, jimž však chyběla jakákoliv soustavnost. Koncem padesátých a v průběhu šedesátých let se postupně otevřely možnosti veřejné práce v rámci různých organizací a institucí; jako příklad lze uvést oživení práce Filosofické jednoty, dlouholetý ekumenický seminář v Jirchářích, Machovcův otevřený seminář na filosofické fakultě a některé odbory Socialistické akademie. To všechno bylo postupně zlikvidováno po srpnu 1968, i když až v průběhu několika let. Od té doby filosofie v naší zemi živoří a vlastně umírá, a to navzdory některým institucím, které by ji podle jména měly pěstovat. Zrušení Filosofické jednoty, která přežila dokonce (i když ve stavu poněkud zmrazeném) i padesátá leta, je příznačné.

První zřejmá potřeba soukromých filosofických seminářů se (z hlediska L. H.) ukázala jako naléhavá pro studenty evangelické theologie, kterým od r. 1969 na Komenského fakultě filosofii nikdo nepřednášel. Iniciativa vzešla jednak od posluchačů přednášek H. jako externisty pro dálkové studium theologie, jednak od některých katolických laiků, účastnivších se dříve práce v Jirchářích. Vedle toho tu byli i zájemci mladší. Tak docházelo k tomu, že H. pracoval 3 až 4 dny v týdnu s mladými lidmi seminárním způsobem. Dočasně byla tato aktivita přerušena v době procesů z r. 1972, ale brzo se rozběhla znovu. Ze strany Bezpečnosti to sice bylo sledováno s nevolí (zejména pokud šlo o studenty theologie, kde došlo k pohrůzkám stíhání pro tzv. maření dozoru nad církvemi – což byla krajní absurdita, pochopitelně nedovedená ke konci). Práce v několika kroužcích pokračovala až do r. 1980, podobně jako práce celé řady skupin jiných (své semináře měl v té době až do konce 1976 i Jan Patočka).

b) Situace po Chartě 77

Výzva Charty 77 v lednu 1977 inspirovala mj. také četné diskuse o možnostech soustavného neoficiálního vzdělávání, ale až na projekt Tominův (omezený na obor filosofie) zůstalo jen při diskusích nebo jen nesmělých pokusech krátkého trvání. Z Tominovy iniciativy začal pracovat první neutajovaný a brzo dobře veřejnosti známý pravidelný seminář nejprve u prof. Machovce a potom, po policejních intervencích, u dr. Tomina; po nové vlně represí seminář pokračoval v bytě Ivana Dejmla nadále pod Tominovým vedením. Na Tominovu výzvu několika západoevropským univerzitám pozitivně a efektivně odpověděli filosofové z Oxfordu, především pak z Balliol College, kde dodnes chovají v paměti, že tam studoval před staletími Jan Hus, a to tím, že z osobní iniciativy a s velkým pochopením začali přijíždět na seminář s přednáškami.

Koncem r. 1979 a počátkem 1980 znemožnila nová vlna masivních represí Tominovi další práci (zásahy každý týden hned po začátku semináře, zadržení všech účastníků, někdy až na 48 hodin apod.). I osobně byl dr. Tomin pronásledován (včetně pokusu umístit jej na psychiatrii); v té době také došlo k zatčení řady aktivistů VONSu, mezi jinými i dvou mluvčích Charty 77, a Zdena Tominová, třetí mluvčí, byla surově napadena a musela nějaký čas ztrávit v nemocničním ošetření. To těžce doléhalo na celou rodinu, která se posléze rozhodla pro emigraci; snad se také dr. Tominovi zdálo, že nenachází dostatečnou podporu pro svůj seminář.

Jako výraz solidarity s Tominovým podnikem, ale také na základě pochopení, že je nutno udržet jednou dosažené pozice a formy práce, ukončil L. H. na jaře 1980 práci ve třech tehdy ještě probíhajících seminářích, které se už nějakou dobu konaly na různých místech, protože H. byl pod značnou kontrolou, která po zatčení aktivistů VONSu a znovupřevzetí funkce mluvčího zesílila v

nepřetržitou ostrahu 24 hodin denně, a soustředil ty mladé lidi, kteří byli ochotni riskovat různé potíže, v novém semináři, který převzal formu od Tomina a pokračoval (až na letní prázdniny, svátky a eventuelní zdravotní překážky) nepřetržitě každé pondělí od poloviny dubna 1980 až do konce června 1984. Mezi účastníky byli někteří frekventanti předcházejících H-ových seminářů, někteří frekventanti Tominova semináře, a pak někteří noví lidé.

c) Nový seminář

Po jistých potížích s Bezpečností na začátku práce, které měly spíše ráz zastrašování, bylo možno až do chvíle vyhlášení „válečného stavu“ v Polsku vcelku nerušeně pracovat, tedy asi půl druhého roku. Nejspíš nebyl zájem o druhý „případ Tomin“, který vyvolal silnou vlnu protestů v západní Evropě; asi trochu pod dojmem událostí v Polsku došlo dokonce na jaře 1981 k prvním krokům jednání o možnosti oficiálního uznání semináře jako spolku a o převedení jeho aktivity do veřejných místností (pravděpodobně však celá věc nebyla míněna příslušnými pracovníky ministerstva vnitra od samého počátku vážně). Celá záležitost však uvázla, když došlo k novému zatčení řady chartistů i nechartistů v souvislosti s francouzským vozem, který přivážel nějaké materiály. V prosinci 1981, dva dny po vyhlášení mimořádného stavu v Polsku, došlo k prvnímu z nové série zásahů Bezpečnosti proti semináři, a dva týdny poté mohl sice francouzský filosof Derrida nerušeně pronést svou přednášku, ale při odletu z Československa byl zadržen a zůstal po 3 dni ve vazbě pro údajné pašování halucinačních drog (z ČSSR do Francie!). Po promptní intervenci francouzské vlády byl sice propuštěn a za několik dní se mu dokonce dostalo jisté polovičaté satisfakce (aniž byla záležitost veřejně vyjasněna), ale pro seminář následoval půlrok těžkých, stále postupně zostřovaných represí nejen při večerech samotných, ale i na pracovištích a v domovech účastníků, při výsleších apod. Tak se podařilo dočasně snížit počet účastníků někdy až na čtvrtinu, a někteří v té době už odpadli vůbec.

Největší pomocí a posilou byla v té době právě ochota zahraničních přátel přijet a na semináři přednášet. Důležité byly i protesty, které vypadaly na to, že při překročení jistých mezí ze strany Bezpečnosti dosáhnou intenzity protestů z „případu Tomin“. První nás podpořili Holanďané a potom vzali věc dokonale za svou záležitost Francouzi. (Angličané příjezdy silně omezili, ale přednášeli jen jiným skupinám. Na H-ův seminář přijel přednášet první Angličan od „případu Derrida“ teprve v dubnu 1984.) Také povaha práce v semináři se podstatně změnila. Vzhledem k menší účasti a fluktuaci účastníků nebylo nadále možno pokračovat v systematické práci. Každý večer měl v té době samostatné téma, aby účastníkům nebyl na překážku nedostatek kontinuity. Tím se vlastní program přiblížil povaze přednášek hostů, které jen zcela výjimečně navazovaly na domácí tematický rozvrh; skvělou výjimkou (vedle několika dalších) byla přednáška P. Ricoeura. A v té době se míra represí proti H-ovu semináři stala vlastně jakýmsi politickým barometrem pro řadu seminářů a pracovních skupin dalších, jejichž počet mezitím značně vzrostl.

Od podzimu 1982 až do jara 1984 mohla práce semináře opět pokračovat vcelku nerušeně. Počet účastníků se opět normalizoval (nejčastěji kolem 15) a tak bylo možno opět začít systematictěji; okolnost, že řada účastníků neznala látku z dřívějška, si vynutila čas od času stručné zopakování některých starších výsledků). Zároveň se pronikavě zvýšila frekvence přednášek zahraničních hostů (zejména z Francie). Když bylo třeba, vydatně pomáhali i někteří čeští kolegové. K nové, tentokrát podstatně mírnější vlně represí došlo nejprve v době pobytu L. H. v nemocnici (druhý večer s de Boerem byl brzo po začátku znemožněn starým způsobem a všichni účastníci včetně přednášejícího strávili řadu hodin na výsleších). Nějaký čas potom byli legitimováni všichni přicházející účastníci, ale i to posléze ještě před prázdninami ustalo. Naproti tomu byl tlak represí docela odlišného druhu zaměřen osobně na L. H. a příslušníky jeho rodiny (snad v novém pokusu o dotlačení rodiny k emigraci).

d) Zhodnocení a statistika

Seminář v této formě tedy pracuje bez přestávky (krom prázdnin) už 4 a čtvrt roku. Za tu dobu jeho poněkud se prostřídavší účastníci absolvovali přes 180 večerů, z toho prakticky třetinu (61, z toho 1 přerušen) s přednáškami zahraničních hostů. Je pochopitelné, že seminář, o kterém tu je referováno, nemůže z podstatných příčin splňovat mnoho. Především nemůže zajisté konkurovat normální univerzitní výuce (která je ovšem u nás již léta opět neuspokojivá), a nemůže ji tudíž ani suplovat. Svou neskrývaností a časovou i místní pravidelností (vždy v pondělí v bytě L. H.) se vystavuje víc než jiné skupiny opakujícím se vlnám represí, jež nutně vedou k fluktuaci účastníků. Má proto spíše osvětový než profesionální ráz. Zároveň splňuje ovšem funkci deštníku či hromosvodu, poskytujícího stín jiným kroužkům a seminářům, méně pravidelným, méně nápadným, ale leckdy snad profesionálnější. Proti relativní uzavřenosti takových profesionálně vyhraněnějších pracovních skupin má jistou výhodu otevřenosti (limitované ovšem bytovými poměry) i tématicky větší univerzálnosti. Hlavním snad pozitivem je udržení či spíše znovunavázání živých kontaktů se zahraničními, především evropskými filosofi; oficiální styky našich filosofů se západoevropskými byly prakticky zcela potlačeny nebo redukovány na minimum. Hlavním cílem podobné práce je však znovuvytvoření jisté domácí filosofické tradice a jistá regenerace atmosféry filosofických rozhovorů a diskusí, bez nichž filosofie ztrácí živnou půdu. A k tomu může seminář přispět jen velmi limitovaným způsobem.

	Počet zahraničních hostů	Počet jejich přednášek (večerů)
Anglie	9 (a jeden vypovězen)	12 (a 2 znemožněny)
Francie	7 (19	7 (19
Holandsko	10	25 (z toho jedna znemožněna brzo po začátku) (27
USA	3	3
Belgie	2	3
Švédsko	1	1
Švýcarsko	1	1
	42	68

Pozn.: Brzo po případě s Derridou přijeli také dva filosofové z NSR, ale jejich přednášky (2 + 2) se pro jistotu konaly v jiném bytě. Do statistiky proto nejsou započteny. – Nesouhlas mezi počtem hostů a počtem večerů je založen na skutečnosti, že někteří přednášející přijeli vícekrát (až čtyřikrát) a že někteří při jedné návštěvě měli přednášky na několik večerů (až čtyři).

Jmenovitý rozpis

Anglie	Francie	Holandsko	USA	Belgie	Švédsko	Švýcarsko	NSR
Burnyeat	Agulhon	Adriaanse	Dennet	Dhondt	Bergström	Schmitt	Habermas
Kirwan	Balibar	Aertsen	Nagel	Ijsseling			Tugendhat
Lucas	Bollack	van	Rorty	Boehm			

		Asperen					
Montefiore	Brunet	Berkhof					
Owen	Brunschwig	de Boer					
Scruton	Camille-Bernard	van der Hoeven					
Skompski	Colombel	de Knijff					
Walker (Procopé)	Derrida	Mooij					
Papineau	Déguy	Schaap					
	Dumont	Schoon					
	Eslin	Velthoven					
	Imbert	van Voorst					
	Lantz	van der Wal					
	Livet						
	Mongin						
	Ricoeur						
	Vernant						
	Kautmann						
	Petit						
	Marin						
	Lautman						
	Glucksmann						